

Discussie

Beoordeling van onderzoek en onderzoekers in de bestuurskunde

1 De productie en kwaliteit van bestuurskundig onderzoek: een verkenning en een voorstel

De beoordeling van onderzoek en onderzoekers is niet meer weg te denken uit het wetenschapsbeleid. Dit geldt zowel landelijk (denk aan internationale vergelijkingen van de nationale wetenschappelijke productie binnen uiteenlopende disciplines), disciplinair (de toptienlijstjes van succesvolle onderzoekers in disciplines als economie of sociologie), als voor individuele instellingen (studierichtingen, onderzoeksscholen). Is de *tenure*-beoordeling aan de Angelsaksische universiteiten al van oudsher een bekend fenomeen, ook binnen Nederlandse universiteiten worden vele onderzoekers momenteel geconfronteerd met meer of minder vergevorderde plannen om de inrichting van hun aanstelling (de verhouding onderwijs-onderzoek) afhankelijk te maken van de kwantiteit en kwaliteit van hun onderzoeksoutput. Minder zichtbaar maar zeker zo belangrijk voor de reputatie van de betrokkenen, zijn de onderzoeksvisitatie waarin de relatieve kwaliteit van de verschillende onderzoeksgroepen binnen een discipline of faculteit wordt bepaald.

Ook voor de Nederlandse Onderzoeksschool voor de Bestuurskunde (NOB) is onderzoeksbeoordeling

In de discussierubriek dragen twee auteurs een standpunt uit over een actueel, beleidsrelevant onderwerp. De discussie bestaat steeds uit een openingsartikel (1500-2000 woorden) en een repliek (1000 woorden), met de mogelijkheid tot dupliek (500 woorden). De redactie wil auteurs uit praktijk en wetenschap uitdrukkelijk uitnodigen om zelf een discussie te starten of te reflecteren op een lopende discussie. Hiertoe kunnen zij contact opnemen met de redacteurs: M. Sie Dhian Ho (sie@wrr.nl) en R. Torenvlied (r.torenvlied@fss.uu.nl).

een *fact of life*. In 1995 is de NOB voor een periode van vijf jaar erkend als onderzoeksschool door de KNAW. In het advies van de subcommissie Maatschappij- en Gedragswetenschappen wordt aangegeven dat

‘de internationale oriëntatie voor verbetering vatbaar is. Hoewel dit vakgebied voor een groot deel op de Nederlandse situatie is georiënteerd zal de school zich nadrukkelijker internationaal dienen te profileren.’

Ondanks de goede voornemens die de NOB in de aanvraag en het onderzoeksprogramma had geformuleerd, achtte de erkenningscommissie het aantal relevante bestuurskundige publicaties nog te laag en zijn deze publicaties, in de ogen van de commissie, nog onvoldoende internationaal georiënteerd. Met de acceptatie van de verleende erkenning en het streven naar hernieuwing is de NOB gedwongen om beide punten als harde randvoorwaarde in acht te nemen.

Een bepaling van kwaliteit is niet zonder problemen. Binnen de bestuurskunde wordt men al snel geconfronteerd met een belangrijke spanning die

betrekking heeft op het *toepassingsgerichte* karakter van het vakgebied. Met name van bestuurskundigen mag men verwachten, dat zij het openbaar bestuur kritisch analyseren en voorts in staat zijn om bruikbare inzichten aan te geven voor de *professionals* in het veld. Sommigen leggen daarom het primaat bij deze gerichte kennisoverdracht, welke tot uitdrukking komt in beleidsadviezen en onderzoeksrapporten. Anderen vinden dat bestuurskundige kennis nog onvoldoende is ontwikkeld en richten zich met name op de verdere ontwikkeling van bestuurskundige theorieën. Deze theorieën zouden de basis voor het toepassingsgerichte onderzoek moeten zijn. Daaraan wordt de implicatie verbonden dat kwaliteit met name afgemeten zou moeten worden aan de beoordeling van de gepubliceerde resultaten van onderzoek door het (inter)nationale forum van deskundige vakgenoten.

Beide gezichtspunten op de bestuurskunde dreigen de discussie over kwaliteit te verenigen tot een discussie over de zin en onzin van de te hanteren indicatoren. Tellen alleen publicaties in internationale tijdschriften mee, of zijn juist beleidsadviezen en onderzoeksrapporten belangrijk voor de verdere ontwikkeling van het vakgebied? Het mag duidelijk zijn, dat een dergelijke versmalling van het debat weinig vruchtbaar is. De bestuurskunde zoals we die in Nederland kennen, is zowel fundamenteel als beleidsgericht. Evenals de geneeskunde en andere toepassingsgerichte disciplines heeft de bestuurskunde behoefte aan de ontwikkeling van zowel haar fundamentele basis als de methoden om deze inzichten in praktijk te brengen. In deze bijdrage richten wij ons op de vraag hoe in de bestuurskunde met kwaliteit van haar wetenschappelijke productie kan worden omgegaan.

2 Wat is wetenschappelijke output?

Algemeen gesproken wordt in de literatuur over wetenschappelijke productiviteit de output van wetenschappelijke onderzoekers op twee manieren bepaald: door het tellen van het aantal publicaties in een vooraf overeengekomen populatie van kwaliteitstijdschriften (kwantitatieve output) en door het vaststellen van het aantal malen dat een publicatie in een bepaalde periode wordt geciteerd door vakgenoten (verspreiding van wetenschappelijke inzichten onder vakgenoten als benadering van kwaliteit). Het zal duidelijk zijn dat het aantal publicaties een

indicatie oplevert van productiviteit – of simpelweg ‘vlijt’ – terwijl het aantal citaties in principe de betere index is voor het vaststellen van de invloed van iemands werk in de gemeenschap van ter zake deskundige vakgenoten. Een aantal begrippen uit deze omschrijving verdient echter nadere toelichting.

Wat verstaat men onder een ‘wetenschappelijke publicatie’? Anders gezegd: wat wordt wel gerekend tot wetenschappelijke output en wat niet? Dit is een vraag die, zoals we zullen zien, voor een maatschappijwetenschap als de bestuurskunde niet zonder belang is. In de natuur- en medische wetenschappen – en gaandeweg ook steeds meer in de gammawetenschappen zoals psychologie en pedagogiek – wordt een nauwe definitie van wetenschappelijke output gehanteerd. Slechts artikelen in een strikt omschreven rostrum van wetenschappelijke tijdschriften worden gerekend tot wetenschappelijke output. Boeken, zelfs bij erkende wetenschappelijke uitgevers, of beschouwende artikelen in hoogstaande opiniebladen zoals de *New York Review of Books*, of de *Times Literary Supplement* worden niet meegewogen in de output-tellingen.

Er zit een zekere logica achter dit restrictieve output-criterium, een logica die samenhangt met zowel de organisatie van het onderzoek als de wijze waarop in de genoemde disciplines wetenschappelijke uitkomsten worden gecommuniceerd. De natuur- en medische wetenschappen zijn georganiseerd in hechte onderzoeksgroepen die, in hevige rivaliteit met elkaar, werken aan wetenschappelijke puzzels waarvan weliswaar de oplossing niet bekend is, maar waarbij aanzienlijke consensus bestaat over de theoretische structuur van de onderzoeksvraag. Schaarse onderzoeksgelden en grote prestigieuze prijzen worden toegekend aan de meest succesvolle onderzoeksgroepen. In zo’n situatie is snelheid van communicatie een absolute noodzaak. Wie zijn onderzoeksresultaten het snelst onder de aandacht van zijn vakgenoten kan brengen, heeft, om een journalistieke metafoor te gebruiken, de primeur. Het feit dat de resultaten zijn gepubliceerd in één van de erkende tijdschriften – dat wil zeggen, tijdschriften die elk artikel dat wordt aangeboden onderwerpen aan zware ‘dubbelblind peer review’-procedures – geeft de vakgenoten een zekere garantie dat de in het tijdschrift gepubliceerde bevindingen en inzichten valide zijn.

Analyses van citatiepatronen bevestigen dit

beeld. In de medische en natuurwetenschappen zien wij een snelle toename van het aantal keren dat een artikel geciteerd wordt, totdat na twee jaar een piek bereikt wordt. Daarna daalt het aantal citaties scherp; in het jaar volgend op het hoogste citatieniveau daalt het aantal citaties bijna met de helft om in de daaropvolgende jaren geleidelijk terug te lopen tot nul (Van Leeuwen e.a., manuscript 1999). Met andere woorden, wie in de natuurwetenschappen na twee jaar niet is geciteerd, heeft de facto geen bijdrage aan de discipline geleverd. Binnen twee jaar zijn iemands inzichten of gemeengoed geworden of niet geaccepteerd door de gemeenschap van ter zake kundige *peers*. De gedragswetenschappen geven daarentegen een heel ander citatiepatroon te zien. Het aantal citaties neemt minder snel toe en daalt minder snel. In de psychologie wordt de citatiepiek pas bereikt na ongeveer vier jaar om daarna nog zeker tien jaar lang te stabiliseren op een niveau dat slechts 25% onder het piekniveau ligt. Voor de economie geldt een vergelijkbaar patroon. Disseminatie en acceptatie van wetenschappelijke inzichten is dus in de gedragswetenschappen een veel meer graduëel proces. Vergelijking van deze beide disciplines leert dus dat er sprake is van uiteenlopende patronen van wetenschappelijke communicatie.

Wat betekenen deze inzichten voor een vak als de bestuurskunde? Helaas ontbreken voor de bestuurskunde dergelijke analyses van referentiegedrag (om redenen die we hierna zullen toelichten), maar een aantal conclusies dringt zich op. In de eerste plaats kan men vraagtekens plaatsen bij de mate waarin de disciplinaire organisatie en de bijbehorende communicatiepatronen van de natuurwetenschappen vergelijkbaar zijn met die in de bestuurskunde. In wetenschapssociologische termen is de bestuurskunde in vergelijking met vakken als de moleculaire biologie of de theoretische fysica minder internationaal georiënteerd, minder georganiseerd volgens intensief met elkaar concurrerende onderzoeksgroepen, en veel minder gericht op overeenkomstige theoretisch gestructureerde wetenschappelijke puzzels.

Daarnaast worden maatschappijwetenschappen van oudsher gekenmerkt door een hardnekkige methodestrijd. Dat wil zeggen, dat er op fundamenteel kennistheoretisch niveau onenigheid bestaat over zowel de aard van de onderzoeksvraag als de aange-

wezen onderzoeksmethode. Daarbij gaat het met name om de vraag of de bestuurskunde een traditionele positivistische wetenschap is of een interpretatieve (Fay 1975; Hawkesworth 1988). Kenmerkend voor een dergelijke 'zelfreflectieve' discipline als de bestuurskunde is dat veel aandacht wordt besteed, bijvoorbeeld op congressen en bijeenkomsten, aan de verheldering van kernbegrippen.

In de derde plaats is de bestuurskunde een bij uitstek multidisciplinair vak. Bij de verklaring van politiek-bestuurlijke verschijnselen maken bestuurskundigen gebruik van de rechtswetenschappen, de economische wetenschappen, sociologie, de gedragswetenschappen en de politicologie. Binnen elke onderzoeksgroep bestuurskunde werken vertegenwoordigers van al deze disciplines naast en met elkaar. Dit heeft als gevolg, zoals Dekker e.a. (1997) vaststellen, dat het een hachelijke zaak wordt om een enigszins representatieve en uitputtende lijst van wetenschappelijke kwaliteitsbladen af te bakenen ten behoeve van een disciplinaire outputmeting. Nederlandse bestuurskundigen publiceren even vaak in algemene als in specialistische tijdschriften.

In de vierde plaats is de bestuurskunde, wetenschapssociologisch gesproken, een gefragmenteerde discipline. In tegenstelling tot de medische en natuurwetenschappen bestaan er binnen de bestuurskunde vrijwel geen rivaliserende onderzoeksgroepen die allen op het punt staan een wetenschappelijke doorbraak te bereiken op dezelfde, duidelijk gedefinieerde onderzoekspuzzel. In de bestuurskunde treft men veeleer losse, thematisch gerichte gemeenschappen van onderzoekers aan (bijvoorbeeld groepen die zich bezighouden met bestuurlijke informatietechnologie, het ontwerpen van beleid, of de ontwikkeling van de verzorgingsstaat). Dit leidt onvermijdelijk tot een zeker parochialisme in de wetenschappelijke communicatie. Dat wil zeggen, dergelijke groepen eigenen zich een onderwerp toe en produceren, als min of meer 'exclusieve toeleverancier', gedurende een zekere periode een reeks van publicaties over het onderwerp in kwestie, waarbij er nauwelijks of niet sprake is van enige concurrentie of wedloop met gelijksoortige groepen in andere delen van de wereld. Denk bijvoorbeeld aan het werk op het terrein van crisismanagement in Leiden, beleidsinstrumenten in Twente, of beleidsnetwerken in Rotterdam. Som-

mige van deze groepen zijn weliswaar steeds internationaler van aard, maar voor de meeste vindt onderlinge communicatie toch grotendeels in nationaal verband plaats. De disciplinaire overeenstemming over de structuur van wetenschappelijke vraagstukken die we kennen uit de natuurwetenschappen, of zelfs tot op zekere hoogte de psychologie, omvat hier slechts het beperkte universum van leden van de onderzoeksgroep, enkele vakgenoten op andere universiteiten en een aantal geïnteresseerde *practitioners*.

Deze wetenschapssociologische en kennistheoretische signatuur van disciplines als de bestuurskunde heeft grote gevolgen voor wat ons inziens het centrale vraagstuk in het debat over wetenschappelijke outputmeting zou moeten zijn: *de manier waarop de communicatie in een discipline verloopt*. Niet alleen berust elke vorm van outputmeting op meer of minder impliciete aannamen over de aard van de communicatie in een discipline, maar een goed stelsel van outputmeting dient uiteindelijk geen ander doel te hebben dan een vruchtbare wetenschappelijke communicatie zoveel mogelijk te stimuleren. Voordat we hierop ingaan, moeten we echter eerst stilstaan bij wat door velen als hét onderscheidende kenmerk van de bestuurskunde wordt gezien: haar toepassingsgerichte karakter.

3 Bestuurskunde als toegepaste wetenschap

De bestuurskunde, en in haar kielzog de beleidswetenschappen, zijn ontstaan vanuit de expliciete belofte een positieve en constructieve bijdrage te leveren aan het openbaar bestuur (Wilson 1887; White 1926; Lasswell 1951). Wie bijvoorbeeld Lasswells *The policy orientation* uit 1951 nog eens naleest, wordt getroffen door het optimisme dat uit dit programmatische traktaat spreekt. Het werd vrijwel vanzelfsprekend geacht dat een nauwgezette toepassing van wetenschappelijke methoden op vraagstukken uit het openbaar bestuur, resulteert in betere kennis over dat bestuur; kennis die bijdraagt aan een wereld die verlost is van de plagen en de onwetendheid die haar tot dan toe kenmerkte.

Men moet dit aspect van de bestuurskunde bepaald niet lichtvaardig opvatten. Weliswaar deelt vrijwel niemand Lasswells programmatische optimisme meer, maar bestuurskundigen zien zichzelf nog steeds in overwegende mate in termen van het beeld dat Lasswell bijna vijftig jaar geleden formu-

leerde: als raadgevers van de koning. Raadgevers die met hun wetenschappelijke methoden, onvoor ingenomen en deskundig kennis vergaren en advies uitbrengen over talloze bestuurlijke kwesties. Een discipline als de bestuurskunde ontleent haar rationale aan haar relatie met het openbaar bestuur (in: Laws en Rein 1996). Dit heeft ingrijpende gevolgen voor de productie van wetenschappelijke kennis en voor het publicatiegedrag van bestuurskundige onderzoekers, zoals we hierna zullen zien.

Het toepassingsgerichte karakter van de bestuurskunde manifesteert zich eveneens door het grote aantal op doctrinevorming gerichte bijdragen (vergelijk bijvoorbeeld Hood en Jackson 1991). Het primaire oogmerk is in zulke gevallen niet zozeer het verklaren van bestuurlijke verschijnselen, maar het op overtuigende wijze poneren van een programmatisch ideaal. Denk in dit verband bijvoorbeeld aan momenteel toonaangevende benaderingen als *public choice* of *public management*. In een toegepaste discipline zijn programmatische discussies overigens even onontkoombaar als legitiem. Een van de oogmerken is immers het suggereren van acceptabele en overtuigende handelingsalternatieven aan praktijkfunctionarissen (Majone 1989). De consequentie is echter dat succes en prestige als bestuurskundige zowel kunnen worden verworven op het terrein van onderzoek en theorievorming als op het terrein van doctrinevorming. Voor zuivere wetenschappers is het laatstgenoemde soort prestige vanzelfsprekend een gruwel, maar in termen van invloed en verspreiding van ideeën is deze weg misschien zelfs wel de koninklijke in een toegepaste discipline als de bestuurskunde. Kortom, de bestuurskunde is een interdisciplinaire sociale wetenschap, met een overwegend nationale oriëntatie, een gefragmenteerde probleemstructuur, en een sterk toepassingsgerichte oriëntatie. Welke gevolgen heeft dit voor de wetenschappelijke communicatie binnen de bestuurskunde?

4 De wetenschappelijke communicatie in de bestuurskunde

Hoe verloopt de wetenschappelijke communicatie in een dergelijke discipline? Vreemd genoeg bestaan er bij ons weten, ondanks de verhitte discussies over dit onderwerp, weinig of geen empirische gegevens over citatiepatronen in de bestuurskunde. Recent hebben Dekker, 't Hart en Rutgers

(1997) getracht in deze leemte te voorzien door een prestigemeting van bestuurskundige tijdschriften te verrichten voor de Nederlandse bestuurskunde. Dekker e.a. legden de 63 seniorleden van de NOB een lijst voor met Nederlandse en internationale wetenschappelijke tijdschriften waarin Nederlandse bestuurskundigen de afgelopen jaren gepubliceerd hadden; in totaal 30 Nederlandse en 81 internationale tijdschriften. De deelnemers werd verzocht – indien zij bekend waren met het tijdschrift – om het een rapportcijfer te geven op een schaal van nul tot tien. In het cijfer zaten zowel wetenschappelijke kwaliteit als bruikbaarheid van de artikelen voor wetenschappelijk onderwijs verdisconteerd.

De respons op de enquête was 51%, hetgeen een stuk hoger is dan bij gelijksoortig internationaal prestigeonderzoek. Daarbij moet overigens worden aangetekend dat de bekendheid van de tijdschriften lager ligt dan de respons, waarbij de internationale tijdschriften weer minder bekendheid genoten dan de nationale. Voor de vijf meest genoemde internationale tijdschriften bijvoorbeeld schommelt het aantal respondenten dat zich in staat acht een berekend oordeel te vellen over de kwaliteit van het tijdschrift tussen 22 en 27. Door middel van een weging van kwaliteit en bekendheid stellen de auteurs een toptien respectievelijk top vijftien van de meest prestigieuze Nederlandse en internationale bestuurskundig tijdschriften vast. Bij de Nederlandse tijdschriften wordt de toptien aangevoerd door respectievelijk *Beleidswetenschap*, *Beleid & Maatschappij* en *Acta Politica*. Bij de internationale tijdschriften door *Administrative Science Quarterly*, *American Political Science Review* en *American Journal of Political Science*. Overigens signaleren de auteurs het grote aantal *missing journals*, dat wil zeggen bestuurskundig relevante tijdschriften die niet in de lijst waren opgenomen. Verder bleken juridische, economische en andere vaktijdschriften waarin bestuurskundige onderzoekers volgens de NOB-jaarverslagen wel publiceren, ondervetgenwoordigd in het overzicht.

Dit onderzoek nodigt uit tot een aantal conclusies. In de eerste plaats kennen bestuurskundigen elkaars publicatiemediën niet. In de tweede plaats zijn zelfs seniorleden van de NOB meer nationaal dan internationaal georiënteerd waar het gaat om hun wetenschappelijke bronnen. Verder verwacht

ten wij dat, gegeven de afwezigheid van een algemeen erkende en vaste groep van bestuurskundige kwaliteitstijdschriften, de verspreiding van wetenschappelijke resultaten en inzichten ongelijkmatig en grillig is. Dat doet vermoeden dat de meeste bestuurskundige publicaties een geringe en relatief kortdurende intellectuele impact hebben. Niet omdat de kwaliteit van deze stukken te wensen overlaat, maar omdat deze publicaties slechts door een beperkte groep van onderzoekers wordt gelezen en gebruikt. Met andere woorden, dit onderzoek bevestigt het al eerder uitgesproken vermoeden dat de wetenschappelijke communicatie binnen de bestuurskunde, in ieder geval wat de tijdschriften betreft, in sterke mate gefragmenteerd is. Dat leidt ertoe dat er een relatief grotere behoefte bestaat aan ordening van de kennis door middel van review-artikelen en vooral boeken.

5 De rol van boeken in de bestuurskunde

Wat Dekker e.a. slechts zijdelings aan de orde stellen, is het gewicht dat in de maatschappijwetenschappen wordt toegekend aan boeken en monografieën in de vaststelling van wetenschappelijke productie en prestige. In tegenstelling tot de natuur- en gedragwetenschappen, vormen boeken een belangrijk kanaal van wetenschappelijke communicatie in de bestuurskunde. Gelet op het gefragmenteerde karakter van de informatie-uitwisseling in de bestuurskunde, bieden boeken de mogelijkheid om kennis en inzichten te ordenen of in een ander perspectief te plaatsen. Boeken vormen daarmee ankerpunten in een discipline waarin, wanneer het gaat om de publicaties in tijdschriften, het overzicht ontbreekt. Daarnaast zijn boeken een medium bij uitstek voor meer beschouwend en programmatisch werk, waarin een nieuw en afwijkend perspectief wordt geformuleerd voor de analyse van bestaande vraagstukken. Daarbij gaat het vooral om de presentatie van nieuwe ideeën en gezichtspunten, die op uiteenlopende wijze kunnen worden uitgewerkt en toegepast.

Het beschouwende en programmatische karakter van bestuurskundig werk bepaalt in hoge mate de 'halveringstijd' ervan. Dat wil zeggen, de actuele invloed van historische bijdragen aan de discipline duurt vaak veel langer dan in de natuur- en gedragwetenschappen. De bestuurskunde, maar hetzelfde geldt voor andere maatschappijwetenschappen zo-

als de sociologie of de politicologie, en voor cultuurwetenschappen zoals geschiedschrijving en recht, bezitten een canon van erkende klassieken. Wat deze werken bieden, zijn inzichten die generaties onderzoekers beïnvloeden. Dergelijke boeken presenteren niet zozeer een opsomming van onderzoeksresultaten, maar veeleer een manier van denken over bestuurskundige verschijnselen, een manier van observeren, die op zichzelf weer is gebaseerd op een mix van empirische observaties, theoretische verklaringen, en epistemologische of methodologische stellingnames. Een manier van denken bovendien waarvan de implicaties ten tijde van verschijning bij lange na niet te overzien zijn en die daardoor generaties onderzoekers in de gelegenheid stelt deze te exploreren. De invloed op het gedachtegoed van de gemeenschap van bestuurskundige onderzoekers is daarmee duurzamer dan in de natuur- en gedragswetenschappen. Bestuurskundige klassieken zijn geen stoffige museumstukken.

Boeken vormen vanwege hun integrerende en ordenende werking een belangrijk verspreidingskanaal in een gefragmenteerde multidisciplinaire wetenschap als de bestuurskunde. Anders dan in de natuur- en gedragswetenschappen vormen boeken geen aanleiding voor gearriveerde onderzoekers om terug te kijken op de *state of the art* van hun discipline, maar zijn zij een medium voor het communiceren van de laatste bestuurskundige inzichten.

6 Toegepaste karakter en output

Ten slotte richten we ons op de relatie tussen wetenschappelijke communicatie en het toegepaste karakter van de bestuurskunde. Bestuurskundigen vervullen verschillende maatschappelijke rollen: wetenschapper, docent, en ook adviseur aan derden. In die laatste hoedanigheid besteden bestuurskundigen een meer of minder omvangrijk deel van hun tijd aan het werken in opdracht, of zelfs in dienst, van de overheid. Een klein aantal bestuurskundigen bekleedt zelfs invloedrijke posities in het openbaar bestuur, waarin zij adviezen uitbrengen die veel publiciteit trekken en een aanzienlijke invloed op het beleidsdebat of de besluitvorming hebben. Het spreekt vanzelf dat het worstelen met alledaagse beleidsvraagstukken in samenspraak met professionele bestuurders en practitioners tot belangrijke bestuurskundige inzichten kan leiden.

Hoe worden deze inzichten gecommuniceerd en welke rol spelen ze in de bepaling van de wetenschappelijke output van bestuurskundigen? Daarbij stellen we voorop dat, willen we deze vragen in het juiste – dat wil zeggen niet gesimplificeerd of doctrinair – perspectief plaatsen, ze moeten worden gezien tegen de achtergrond van de veel meer diepgaande vraag naar de relatie tussen onderzoek, beleid en praktijk. Dit zijn netelige vragen en wij hebben dan ook niet de illusie dat wij daarop in dit korte bestek een uitputtend antwoord kunnen geven. Daarom, bij wijze van inleiding de volgende opmerkingen.

In de eerste plaats communiceren bestuurskundigen de resultaten van hun toegepaste werk in rapporten en adviezen voor hun opdrachtgever. Dit kan variëren van een beknopt intern rapport tot een zwaarwegend, officieel gepubliceerde rapportage ten behoeve van bijvoorbeeld de Tweede Kamer. De primaire doelgroep, het publiek, voor dergelijke adviezen is de opdrachtgever; alhoewel dit onverlet laat dat wetenschappelijke vakgenoten ook kennis kunnen nemen van dergelijke rapporten. De kwaliteit van praktijkrapporten wordt primair afgemeten aan de praktische bruikbaarheid voor de opdrachtgever. Dit criterium hoeft niet per se in tegenspraak te zijn met wetenschappelijke kwaliteit, maar we constateren dat de primaire doelgroep, behoudens zeer globale standaarden van betrouwbaarheid en validiteit, noch in een positie verkeert, noch de behoefte heeft, om de wetenschappelijke kwaliteit van de rapportage te beoordelen. Wagenaar (1994) constateert bijvoorbeeld dat bij de beoordeling van de kwaliteit en bruikbaarheid van evaluatieonderzoek door ambtelijke opdrachtgevers, vooral het vertrouwen dat ze hadden in de onderzoeker en de mate waarin het onderzochte beleidsprobleem omstreden was een rol speelden.

Overigens betekent dit volgens ons niet, dat wetenschappelijke bestuurskundige publicaties geen rol kunnen spelen in het beleidsdebat. Zo zijn verschillende voorbeelden bekend van publicaties die, alhoewel primair op het forum van vakgenoten gericht, vervolgens toch een belangrijke rol hebben gespeeld in het beleidsdebat. Omgekeerd blijken sommige toegepaste publicaties spraakmakend te zijn geweest in het wetenschappelijke discours in de bestuurskunde. Een voorbeeld van het laatste is de WRR-rapportage over de arbeidsparticipatie in

Nederland (WRR 1991), die een belangrijke stimulans heeft gevormd in het bestuurskundige debat over de Nederlandse verzorgingsstaat. Ten slotte zij vermeld, dat wij groot belang hechten aan de maatschappelijke rol van bestuurskundigen als *opinion maker* in het publieke debat over grote maatschappelijke kwesties. Wij zien het als een belangrijke onderdeel van de functie van de universitaire onderzoeker om op basis van zijn expertise bij te dragen aan de meningsvorming over netelige maatschappelijke kwesties.

Het feit dat sommige bestuurskundigen zowel in het wetenschappelijke als het beleidsdebat een belangrijke rol spelen, is natuurlijk zeer fraai. Dat neemt echter niet weg – en daarin schuilt nu juist het probleem voor een toegepaste wetenschap – dat in beide fora op zeer verschillende wijze met de resultaten van onderzoek wordt omgegaan. Voor de bepaling van de *wetenschappelijke* kwaliteit is het noodzakelijk dat een publicatie wordt besproken en bediscussieerd in het forum van onderzoekers. Alleen daar worden oordelen geveld over de relevantie en originaliteit van de onderzoeksvraag, de betrouwbaarheid van observaties, de validiteit van de gegevensanalyse, en de overtuigingskracht van argumentatie en conclusies. Met andere woorden, we staan op het standpunt dat wetenschappelijke communicatie en uitwisseling een voorwaarde is voor kwaliteit; een bijdrage die grote invloed heeft in het beleidsdebat, maar geen rol speelt in de communicatie tussen vakgenoten, is in wetenschappelijk opzicht niet relevant. Een spraakmakend beleidsrapport of een artikel op de opiniepagina van een gezaghebbend dagblad kan dus niet zonder meer worden aangemerkt als een gezaghebbende bestuurskundige publicatie. Hetzelfde geldt voor andere toepassingsgerichte publicaties zoals rapportages van evaluatiestudies of korte surveys bedoeld voor een specifieke opdrachtgever. Weliswaar kan in dergelijke studies een aanzienlijke hoeveelheid wetenschappelijke ambachtelijkheid schuilgaan, maar pas nadat de resultaten zijn beoordeeld in een 'peer review'-procedure van een erkend wetenschappelijk tijdschrift, kunnen ze een rol spelen in het wetenschappelijk debat binnen de discipline. Wetenschappelijke communicatie is dus een *noodzakelijke* voorwaarde voor de beoordeling van de wetenschappelijke kwaliteit van een publicatie.

Op dezelfde wijze kan de praktische waarde van

een publicatie het best worden beoordeeld door de gemeenschap van practitioners en beleidmakers. In de voorstellen en beleidsinitiatieven op het terrein van outputmeting die momenteel op de verschillende faculteiten worden ontwikkeld, dreigt de praktische toegepaste dimensie van bestuurskundig onderzoek nogal eens uit het oog te worden verloren. De nadruk ligt op publicaties in, liefst buitenlandse, bladen. Er schuilt ons inziens een levensgroot gevaar in deze exclusieve aandacht voor het wetenschappelijk forum, namelijk dat onderzoekers zich bij de keuze van hun onderzoeksonderwerp laten leiden door de verwachte *pay off* in termen van buitenlandse wetenschappelijke publicaties. Bestuurskundige onderzoekers kunnen daarmee vervreemd raken van de wereld van de praktijk, hetgeen resulteert in de productie van kennis die geen enkele relevantie of bruikbaarheid bezit voor de praktijk.

Dat dit geen 'academisch' probleem is, blijkt uit verschillend recente publicaties waarin erop wordt gewezen dat deze situatie zich op sommige maatschappelijke terreinen reeds voordoet. Sheldon White constateert bijvoorbeeld dat onderwijsonderzoek zo geïsoleerd is geraakt van de onderwijspraktijk, dat

'academic proposals and prescriptions for the betterment of education (...) founder because they are based on simplistic stereotypes; they are irrelevant, incompetent, and immaterial with respect to complex reality.' (White 1994)

Weiss en Cohen komen tot een gelijksoortige conclusie in hun analyse van een grootscheepse hervorming van het leesonderwijs in de Amerikaanse deelstaat Michigan. Alhoewel deze innovatie gebaseerd was op solide wetenschappelijk onderzoek, en in een nauwe samenwerking tussen beleidmakers en onderzoekers tot stand kwam, slaagden beleidmakers er niet in om docenten zover te krijgen dat zij hun doceergedrag daadwerkelijk veranderden. Weiss en Cohen wijten dit aan de verwaarlozing van de dagelijkse onderwijspraktijk door genoemde groepen. Laws en Rein, die deze casus bespreken, concluderen dat zowel beleidmakers als onderzoekers systematisch de docenten negeerden. Het wetenschappelijk onderzoek waarop de beleidshervorming gebaseerd was, ging over leer-

processen en niet over onderwijspraktijken. Er was nooit onderzoek verricht naar de manier waarop leerkrachten leesonderwijs gaven, de rationale achter hun didactische methoden, de problemen die ze daarbij ontmoetten, en de pragmatische aanpassingen die ze tijdens hun lessen pleegden (Laws en Rein 1996, 17)

Welke conclusies kunnen we uit deze voorbeelden trekken? In de eerste plaats is de relatie tussen onderzoek, beleid en praktijk veel ingewikkelder dan gesuggereerd wordt door gangbare, maar *au fond* simplistische aanduidingen als 'toegepast' of 'zuiver wetenschappelijk'. Laws en Rein observeren (1996, 14) dat er in het geval van een toegepaste wetenschap sprake is van drie afzonderlijke domeinen die ieder opereren onder hun eigen *opportunity structure*. De wereld van de *praktijk* wordt bepaald door de noodzaak tot handelen in een omgeving van dikwijls conflicterende randvoorwaarden. *Beleidsmakers* ervaren vooral de noodzaak tot verantwoording van uitgaven en de noodzaak om resultaten van hun beleidsinspanningen te kunnen laten zien. *Onderzoekers* zijn gericht op het forum van wetenschappelijke peers die oordelen over de kwaliteit van hun werk en daarmee indirect over hun loopbaankansen in de academische wereld. Het zou kortzichtig zijn om te concluderen, dat deze drie groepen dan maar ieder hun eigen gang moeten gaan. Juist in een toegepaste discipline als de bestuurskunde dienen deze drie domeinen een voortdurende intensieve communicatie met elkaar te onderhouden. Doen zij dit niet, dan worden zij er alle drie op hun eigen manier armer van. Dit betekent – en dat is onze tweede conclusie – dat een deel van de publicaties van bestuurskundigen noodzakelijkerwijze gericht is op lokale beleids- en praktijkgemeenschappen. Het behoeft geen toelichting dat wij dit niet zien als een uiting van de vermeende onvolwassenheid van de bestuurskunde. Gerichtheid op de Nederlandse beleids- en praktijkgemeenschap is niet meer dan een afspiegeling van de bestaansgrond van de bestuurskunde. Dit betekent in concreto dat een groter gewicht zal moeten worden toegekend aan Nederlandstalige publicaties in de outputtellingen dan bij disciplines als de natuurwetenschappen, die meer exclusief op het internationale wetenschappelijke forum zijn gericht.

7 Kwaliteit en output: een positiebepaling

We begonnen deze beschouwing met de constatering dat beoordeling van onderzoek en onderzoekers een *fact of life* is. Wij geloven niet dat enig bestuurskundig onderzoeker hiermee in principe een probleem heeft. Resteert wel de centrale vraag – een vraag overigens die tot levendige discussie leidde in het Leidse NOB-seminar april 1998 over wetenschappelijke output – hoe een dergelijk beoordelingssysteem moet worden vormgegeven. Met name, in hoeverre en op welke manier het toegepaste karakter van een discipline als de bestuurskunde – maar de vraag geldt voor alle toegepaste disciplines – moet worden verdisconteerd in een systeem van outputbeoordeling. Deze bijdrage willen wij besluiten met een algemene positiebepaling.

Ons uitgangspunt is tweërlei. In de eerste plaats – en wellicht ten overvloede – menen wij dat de communicatie tussen vakgenoten een essentieel onderdeel is van het debat over wetenschappelijke output. Wie geen verslag doet van zijn resultaten of inzichten in het forum van ter zake deskundige peers, wordt niet gehoord en is in feite wetenschappelijk non-existent. In de tweede plaats constateren wij dat systemen van outputbeoordeling geen neutrale meetinstrumenten zijn. Integendeel, zij berusten op impliciete wetenschapsbeelden, op krachtige kennistheoretische assumpties over objectiviteit en waarheid, en op allerlei wetenschapssociologische aannamen over de manier waarop de communicatie tussen vakgenoten in een discipline verloopt. De keuze voor een stelsel van outputbeoordeling is daarmee onvermijdelijk de keuze voor één bepaalde opvatting van wetenschappelijke communicatie – in een wetenschappelijk gebouw waar, zoals we hebben gezien, een aanzienlijke variëteit aan onderzoeksmethoden en wetenschappelijke communicatie voorkomt. Dit leidt, wat betreft de beoordeling van de kwaliteit en output van bestuurskundig onderzoek tot de volgende conclusies.

In de eerste plaats kunnen toegepaste rapporten die slechts worden gelezen door de opdrachtgever, geen rol spelen in enige outputbepaling. Dergelijk werk kan van groot belang zijn voor de gedachtevorming van de onderzoeker, maar wil hij dat deze een rol gaat spelen in het wetenschappelijk discours, dan zal hij nog een extra inspanning moeten leveren om zijn inzichten in wetenschappelijke pu-

blicaties aan te bieden aan een vaktijdschrift of in boekvorm aan een wetenschappelijke uitgever. Dit is overigens een volstrekt gebruikelijke gang van zaken. Denk bijvoorbeeld aan de publicaties van Robert Reich of Lawrence Lynn, publicaties die de neerslag vormen van vele jaren advieswerk voor de Amerikaanse overheid. Deze positiebepaling betekent naar ons oordeel ook, dat toegepaste publicaties voor sommige instanties als bijvoorbeeld de WRR of het SCR wel een rol kunnen spelen in een bepaling van wetenschappelijke output. In de eerste plaats gaan aan de publicatie van dergelijke rapportages een reeks van kwaliteitscontroles vooraf, vergelijkbaar met de toetsing door terzake kundigen in wetenschappelijke tijdschriften. In de tweede plaats zijn de publicaties van deze instanties breed toegankelijk voor het forum van deskundige peers, waardoor er achteraf een wetenschappelijke kwaliteitstoetsing kan plaatsvinden.

Ons uitgangspunt van wetenschappelijke communicatie leidt tevens tot twee verschillende operationele noties van wetenschappelijke kwaliteit. Vakgenoten kunnen een rapportage van onderzoek in de eerste plaats beoordelen in het kader van een *referee* procedure voor een tijdschrift of een uitgever van wetenschappelijke boeken. Deze procedure bestaat eruit dat onderzoekers die op hetzelfde terrein werkzaam zijn, een veelal anoniem oordeel geven over het werk van een collega. Een belangrijk verschil met procedures die door sommige Nederlandse tijdschriften worden gehanteerd en waarbij redactieleden hun oordeel over een bijdrage geven, is dat zo'n referent een erkende specialist is op het desbetreffende terrein. Aangezien het aantal beoordelaars in deze procedure noodgedwongen beperkt is, is sprake van een *ex ante* beoordeling van output. Niettemin is acceptatie door kwalitatief hoogstaande tijdschriften en uitgevers een belangrijke indicatie van de kwaliteit van wetenschappelijke output.

Wij plaatsen daarbij wel de kanttekening dat Nederlandstalige publicaties een veel groter gewicht dienen te krijgen dan ze in de huidige voorstellen voor outputmeting is toegedacht. Het toegepaste karakter van de bestuurskunde impliceert, zoals we hebben gezien, dat bestuurskundigen in voortdurend dialoog verkeren met nationale beleids- en praktijkgemeenschappen. Zonder de internationale dimensie van de wetenschappelijke communica-

tie in de bestuurskunde te veronachtzamen, stellen wij dat de bestuurskunde hierin wezenlijk verschilt van een internationaal georiënteerde discipline als de natuurwetenschappen. Sommige vragen omtrent het openbaar bestuur of de praktijk van uitvoering hebben een universeel karakter dat de nationale bestuursstelsels overstijgt. Maar veel beleidsproblemen hebben een uitgesproken lokaal karakter. Deze intrinsiek nationale dimensie van de bestuurskunde te ontkennen is kortzichtig, en op termijn schadelijk voor zowel praktijk, beleid, als onderzoek.

De publicatie van de onderzoeksresultaten is een stap naar de bespreking ervan door het forum van deskundige peers. Dat levert de tweede vorm van beoordeling van onderzoek op. Daarbij gaat het om een nogal ondoorzichtig en ongestructureerd proces waarbij op wetenschappelijke congressen en seminars, in vooral in het citeren en becommentariëren van iemand werk in boeken en artikelen, een mening wordt gevormd over het onderzoek. In dat verband is citatieanalyse een hulpmiddel om greep te krijgen op het resultaat van het wetenschappelijke debat en de waardering van een publicatie in termen van wetenschappelijke kwaliteit. Aangezien het daarbij gaat om de mate waarin een publicatie door anderen wordt gebruikt, is nu sprake van een *ex post* beoordeling. Overigens wordt door sommigen wel gesteld dat met name controversiële of zelfs kwalitatief mindere publicaties juist vaak zouden worden geciteerd. Nog afzien van de vraag of deze stellingname empirisch gezien juist is, kan daar eenvoudigweg rekening mee worden gehouden door over een langere periode citaties te meten. Van een publicatie die voor de bestuurskunde duurzame inzichten aanreikt, mag worden verwacht dat deze ook over een langere periode door onderzoekers wordt gebruikt en geciteerd.

Ervan uitgaande dat wetenschappelijke communicatie het 'kloppend hart' vormt van een wetenschappelijke discipline, staan wij op het standpunt dat de kwaliteit van bestuurskundig onderzoek wordt bepaald door het wetenschappelijke forum. Dat levert in de eerste plaats de eis op dat publicaties aan dit forum moeten worden voorgelegd om het predikaat wetenschappelijk waardig te zijn. Daarnaast kan de kwaliteit van die publicaties worden afgemeten aan het oordeel van dit forum. Tegelijkertijd betekent dit dat de kwaliteit van be-

stuurskundig onderzoek niet een objectieve maar intersubjectieve betekenis heeft. Een betekenis die alleen door het eigen forum van onderzoekers kan worden bepaald en niet op basis van maatstaven die in andere vakgebieden, met een andere kennis-theoretische en wetenschapssociologische signatuur, tot ontwikkeling zijn gekomen.

Literatuur

- Dekker, S., P. 't Hart en M. Rutgers, 1997, 'Het kloppend hart van de Bestuurskunde'. *Bestuurskunde*, 6, 4: 150-160.
- Fay, B., 1975, *Social theory and political practice*. London: George Allen & Unwin.
- Hawkesworth, M.E., 1988, *Theoretical issues in policy analysis*. Albany, N.Y.: State University of New York Press.
- Hood, C., en M. Jackson, 1991, *Administrative argument*. Aldershot: Dartmouth.
- H. Lasswell, 1951, 'The policy orientation'. In: D. Lerner en H. Lasswell (red.), *The policy sciences*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Laws, D. en M. Rein, 1996, *The divided profession: The interplay of research, policy, and practice*, manuscript.
- Leeuwen, Th.N. van, H.F. Moed en A.F. van Raan, 1999, untitled manuscript.
- Majone, G., 1989, *Evidence, argument, and persuasion in the policy process*. New Haven: Yale University Press.
- Wagenaar, H., 1994, *Grote vragen, kleine antwoorden: Enige empirische reflecties op het werk van de Commissie Programma-Evaluatie*. Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, Den Haag: Sdu.
- White, L.D., 1992 (1926), 'Introduction to the study of public administration'. In: J.M. Shafritz en A.C. Hyde (red.), *Classics of public administration*. Belmont, CA: Wadsworth.
- White, S., 1994 'The relationship of developmental psychology to social policy'. In: E.F. Zigler, S.L. Kagan, en N. Hall (red.), *Children, families and government: Preparing for the 21st century*. Cambridge University Press.
- Wilson, W., 1992 (1887), 'The study of administration'. In: J.M. Shafritz en A.C. Hyde (red.), *Classics of public administration*. Belmont, CA: Wadsworth.
- WRR, 1990, *Een werkend perspectief; arbeidsparticipatie in de jaren '90*. WRR-rapport 38.

Hendrik Wagenaar

Verbonden aan het Departement Bestuurskunde van de Universiteit Leiden en Adviesraad van de Nederlandse Onderzoeksschool voor de Bestuurskunde.

Bernard Steunenbergh

Verbonden aan het Departement Bestuurskunde van de Universiteit Leiden.

Citatie-incest en doorwerking

Laatst een malicieus verhaal gehoord: het nieuwe kwaliteitsbeoordelingssysteem van de Universiteit van Leiden heeft ertoe geleid dat de onderzoekstijd van Frits van Oostrom wordt geminimaliseerd. Te weinig publicaties in *refereed journals*. Ik vond dat tamelijk geruststellend op het eerste gezicht. Een systeem dat dergelijke uitkomsten produceert, zal snel als zijnde pervers worden geliquideerd. Nog afgezien van het feit dat het winnen van de AKO-literatuurprijs en het bestsellerkarakter van zijn boeken Van Oostrom al redelijk onafhankelijk hebben gemaakt van het subsidiecircus.

Toch is er onvoldoende reden voor die gerustheid. Er is in de wereld van de academische allocatiepolitiek een zeer merkwaardige coalitie aan het ontstaan tussen bestuurders aan de ene en Van Raan-adepten aan de andere kant (Van Raan 1992). Bestuurders moeten geld verdelen en dan is het altijd handig om een scherp allocatiecriterium te hebben. Nog mooier is, als dat criterium de geur van wetenschappelijke objectiviteit met zich brengt, niet al te ambigu is en tellen en meten mogelijk maakt. Het is precies dat wat het momenteel dominante begrip van academische kwaliteit levert. Wetenschappelijke kwaliteit blijkt namelijk uit het publiceren in *refereed journals*, alsmede uit het geciteerd worden in diezelfde journals. Wetenschap is dus wat wetenschappers zeggen dat wetenschap is. We weten wel ongeveer hoe het werkt. Je hebt een stevig databestand; je maakt de vraagstelling zo irrelevant mogelijk; je laat er een fors methodologisch repertoire op los; je schrijft vervolgens een stuk dat stijf staat van de formules; de peer die je reviewt is één van de vier internationale collega's die je werk überhaupt kan volgen; het wordt geplaatst; diezelfde peer gaat je citeren.

Toegegeven, dit beeld is wel heel cynisch. De gelovigen in de kerk van de zuivere wetenschap zullen volhouden dat op termijn de echte waarheid altijd zal overwinnen. En wat die echte waarheid is, weten de waarheidszoekers zelf het beste. Daarom ook moet de kwaliteitsbeoordeling een strikt interne aangelegenheid van wetenschappers zijn. De vooruitgang is zo een groot en onproblematisch goed, dat op royale schaal publieke middelen moeten worden toebedeeld op grond van criteria die door de ontvangers van die publieke middelen zelf worden gedicteerd.

Op zich vind ik dat wel een sympathieke gedachte, hoewel ik soms wel eens wakker lig van de gedachte hoe dat aan andere subsidieontvangers valt uit te leggen. Aan welke andere eters uit de staats-subsidieruif wordt immers zo een incestueus systeem van kwaliteitsbewaking toegestaan? De vaderlandse varkenssector zou graag kandidaat zijn.

Stel echter, dat we van de legitimiteit van het intern-wetenschappelijke karakter van kwaliteitsbeoordeling uitgaan. Dan is vervolgens de vraag of er zoiets bestaat als een uniform model van wetenschap bedrijven. De vraag stellen, is haar beantwoorden. Natuurlijk niet. Alleen al het kenobject van de sociale wetenschap is nogal verschillend van dat van de natuurwetenschap. Ons heelal praat immers terug. Uitspraken doen over de sociale werkelijkheid is erin interveniëren. Strikt genomen is sociale wetenschap permanent liegen: elke uitspraak over de sociale werkelijkheid wordt aan die werkelijkheid toegevoegd, waardoor deze weer is veranderd. Dan zwijg ik nog van de onmogelijkheid om alle relevante variabelen onder controle te houden. Er is mij nauwelijks onderzoek bekend dat eenduidig vaststelt dat maatschappelijke effecten – zelfs als ze bedoeld zijn – causaal te verklaren zijn door het gevoerde beleid.

De conclusie ligt dan voor de hand: sociale wetenschappers moeten een eigen systeem van kwaliteitsbeoordeling hanteren. Wie een natuurwetenschappelijk perspectief hanteert, kan het model van de natuurwetenschap (a-journals, citatieanalyse) overnemen. Wie echter meent dat sociale wetenschap iets anders is en bijvoorbeeld deelname aan het publieke debat, literaire kwaliteit, controversialiteit, beleidsmatige en maatschappelijke relevantie als medebepalende waarden ziet, zal ook andere kwaliteitsbeoordeling zoeken. Voor disciplines die een intensieve relatie met het kenobject nodig hebben – zoals de juridische, de bestuurskundige, de bedrijfskundige – speelt deze relatie een expliciete rol in de kwaliteitsbeoordeling. Grote juristen dragen bij aan rechtsontwikkeling. Bestuurskundigen ambiëren een rol in het publieke debat over het openbaar bestuur. Bedrijfskundigen wensen de onderneming conceptueel vorm te geven. Een belangrijk criterium voor kwaliteit is in deze disciplines doorwerking. Doorwerking van ideeën, concepten en theorieën in de respectievelijke kenobjecten. Dat geldt temeer omdat de grens tussen weten-

schap en niet-wetenschap juist in de sociale wetenschappen niet samenvalt met de grens tussen instituties. De universiteit kan in de sociale werkelijkheid geen monopolie op kennisverwerving en kennisproductie doen gelden. Evenmin kan de sociale wetenschap de bepaling van wetenschappelijke kwaliteit en relevantie als een exclusieve interne aangelegenheid claimen. Niemand kan serieus betogen, dat het vooruitgangsgeloof uit de natuurwetenschap onverkort van toepassing is in de sociale wetenschap en voldoende legitimatie is voor de verstreking van publieke middelen.

Helaas vergt de ontwikkeling van alternatieve vormen van kwaliteitsbeoordeling een mars door de academische instituties. Vergaderen en nog eens vergaderen. Meedoen aan het circuit van de subsidieverslaafden. Terwijl er zoveel spannend werk is te doen en er een uitgebreide markt voor opdracht-onderzoek is. Mijn ervaring is dat op die markt vaak grensverleggend werk wordt gefinancierd, tegen betere tarieven en zonder de bureaucratische en risicomijding belonende procedures van nwo.

Maar voordat de wal het schip keert, moeten we dat toch maar doen. In de arrogante overtuiging dat ook wij het beste zelf kunnen bepalen wat kwaliteit is.

Literatuur

Raan, A.F.J. van, 1992, *Het meten van ons weten: Over de kwantitatieve bestudering van wetenschap en technologie*, Leiden.

Paul Frissen
Katholieke Universiteit Tilburg